

Czubacz zmienny

Czubacz zmienny (*Crax rubra*) naukowo został poznany w 1758 roku dzięki opisowi, który stworzył Karol Linneusz. Należy do rodzaju *Crax*, łączącego 7 gatunków ptaków nazywanych czubaczami. Czubacz zmienny posiada dwa podgatunki:

- *Crax rubra rubra* – podgatunek nominatywny,
- *Crax rubra griscomi* – opisany przez amerykańskiego ornitologa Edwarda Williama Nelsona (1855-1934) w 1926 r.

Początkowo opisany pod nazwą naukową *Crax globicera*. Nazywany także meksykańskim czubaczem lub czubaczem zaokrąglonym. Drugi człon angielskiej nazwy, tj. Curassow, pochodzi od słowa Curacao, czyli nazwy wyspy na Karaibach, gdzie gatunek ten został odkryty przez Europejczyków. Czubacze są dalekimi krewnymi azjatyckich bażantów. Dla wielu ornitologów są to ich amerykańskie „odpowiedniki”.

Ich wizerunek często był przedstawiany przez Majów oraz Azteków. Ponadto stanowiły obiekt kultu w wierzeniach ludów Mezoameryki. Obecnie znajdujemy ich postać na obrazach, znaczkach pocztowych, monetach oraz banknotach.

Do europejskich hodowli importowano je z początkiem 1825 roku. Marquis de Montgrand (1776-1847) posiadał te ptaki w swojej rezydencji w Marsylii. Ponadto utrzymywano je w kilku innych menażeriach we Francji, Anglii, Niemczech i Włoszech skąd docierały do innych prywatnych kolekcji oraz ogrodów zoologicznych.

Cechy morfologiczne

Czubacze zmienne należą do jednego z największych gatunków czubaczy. Kształt ciała bardzo przypomina sylwetkę bażantów. Wyróżnia się mocno zaznaczony dymorfizm płciowy. Samce są większe od samic oraz intensywniej ubarwione. Długość ciała samca wynosi około 87-92 cm przy wadze 3,6-4,8 kg, natomiast samica waży 3 1-4,3 kg i dorasta do 78-84 cm.

U samców podgatunku nominatywnego długość skrzydła waha się od 37,4 do 42,4 cm, ogona od 31 do 38 cm, stępu zaś od 9,8 do 11,5 cm.

U samic długość skrzydła waha się od 36 do 41 cm, ogona od 29 do 35 cm, stępu zaś od 9,4 do 11,2 cm.

Przedstawiciele podgatunku *Crax rubra griscomi* charakteryzują się mniejszymi wymiarami ciała.

Średnia długość skrzydła u samców wynosi 36 cm, ogon dorasta do 33 cm, stęp do 11 cm, natomiast samic skrzydła wynosi 33-36 cm, ogona 28-30 cm, stępu 85-97 mm.

Samce tego gatunku charakteryzuje przewaga czarnego ubarwienia, z wyjątkiem boków ciała, podbrzusza oraz pokryw podogonowych – te partie ciała są białe. Na głowie znajduje się kędzierzawy czub wyglądem przypominający koronę. Składa się z czarnych piór z metalicznym połyskiem, których końce zakrzywione są w stronę nasady dzioba. Ogon składa się z 12 sterówek. Dziób mocny, zakrzywiony w dół, popielatożółty. U jego nasady znajduje się żółta woskówka. Oko brązowe z

Czubacze są dalekimi krewnymi azjatyckich bażantów. Dla wielu ornitologów są to ich amerykańskie „odpowiedniki”

Portret samicy, fot. Jacek Zaborowski

czarną żrenicą. Nogi długie, popielate. Skrzydła krótkie.

Samce obu podgatunków są ubarwione jednakowo. Jedyną różnicą poza rozmiarami ciała dotyczy żółtej woskówki u nasady dzioba, która jest mniejsza u podgatunku *Crax rubra griscomi*.

W ubarwieniu samic występuje zjawisko polimorfizmu. Wyróżnia się trzy rodzaje ubarwienia:

Odmiana pierwsza ma dziób popielatożółty z niewielkim zgrubieniem u nasady. Podobnie jak u samca na ciemieniu znajduje się czub, jednak jest on czarny z białym nakrapianiem końcówki tworzących go piór, które rzadko są zakrzywione w stronę dzioba, częściej są proste. Pióra w okolicy oczu, na szyi, karku oraz podbródka czarne z intensywnym białym nakrapianiem. Przód szyi, pierś, grzbiet (część górna i dolna), kuper, pokrywy nadogonowe są koloru miedzianego, podobnie jak boki, brzuch, goleń, podbrzusze, pokrywy podogonowe, jednak pióra na tych partiach ciała są nieco jaśniejsze. Sterówki w ogonie ozdobione czarnymi oraz miedzianymi poprzecznymi prążkami. Oko brązowe z czarną żrenicą. Nogi długie, popielate. Skrzydła krótkie.

Forma druga posiada białą głowę z czarnym poprzecznym rysunkiem. Szyja oraz kark czarne z delikatnym brązowym nalotem. Pokrywy skrzydłowe brązowe z czarnym nakrapianiem. Ponadto ozdobione są delikatnym białym nakrapianiem. Pierś, boki, brzuch podbrzusze, goleń miedziane z poziomym brązowym rysunkiem dobrze widocznym na goleniu. Sterówki i pióra nadogonowe czarne z ciemnym brązowym nalotem.

Forma trzecia charakteryzuje się najjaśniejszym ubarwieniem. Głowa, czub, szyja biała z wyraźnym poziomym czarnym rysunkiem. Grzbiet, kuper, pokrywy skrzydłowe oraz sterówki w ogonie miedziane, z beżowo czarnymi poprzecznymi paskami. Pierś, brzuch, boki, podbrzusze płowożółte.

Główna różnica w upierzeniu samic obu podgatunków dotyczy prążkowania piersi oraz skrzydeł – prążki u samic podgatunku *Crax rubra griscomi* są bardziej wyraźne i bardziej nieregularnie rozłożone.

Występowanie

W naturalnym środowisku występuje w północnej części Ameryki Północnej, Ameryce Centralnej oraz na południu Ameryki Południowej. Zamieszkuje południowo-wschodni Meksyk, Belize, Gwatemalę, Honduras, Salwador, Nikaraguę, Kostarykę, Panamę, a także północno-zachodnią Kolumbię oraz zachodnią część Ekwadoru. Podgatunek *Crax rubra*

są skryte oraz płochliwe. Rzadko wychodzą na otwarte przestrzenie, zazwyczaj żerują w pobliżu zarośli, w których w razie niebezpieczeństwa będą mogły się schronić. Czasem schronienia szukają w koronach drzew. Słabo latają, jednak bardzo dobrze poruszają się na ciekach. Potrafią w poszukiwaniu pożywienia przemierzać spore dystanse. Żerują na ziemi, czasem odstawiając wierzchnią warstwę podłoża swoimi silnymi nogami. Są wszystkożerne. Baza pokarmowa składa się głównie z owoców, nasion, ziaren, zielonych części roślin, a także owadów i innych stawonogów, nierzadko także małych gryzoni. Pobierają także małe kamienie, które pełnią

Czubacze zmienne należą do jednego z największych gatunków czubaczy

Czubacz zmienny - samiec, fot. Jacek Zaborowski

Czubacz zmienny, fot. John Corder

griscomi występuje tylko w Meksyku na wyspie Cozumel oraz wzdłuż wybrzeża w stanie Jukatan. Na innych terytoriach uznany za wymarły. Całkowity areal występowania tego bażanta wynosi 662 tysiące km².

Zamieszkują głównie nizinne wilgotne lasy równikowe oraz lasy namorzynowe. Rzadko opuszczają las. Niekiedy spotykane na uprawach, czasem w wyższych partiach gór, do wysokości 1900 m n.p.m.

funkcję gastrolitów i pomagają rozcierać pokarm w żołądku. Spotykane są pojedynczo, w parach wraz z potomstwem lub – poza sezonem rozrodczym – w niewielkich stadkach, liczących zazwyczaj do 15, najwyżej 20 osobników. Takowe grupy składają się z osobników obu płci. Odpoczywają w koronach

dokończenie na nast. stronie